

FORSKNINGEN SOM KAMPPLADS

- HVORDAN FOREBYGGER OG HÅNDBTERER VI KONFLIKTER MED EKSTERNE SAMARBEJDSPARTNERE M.F.L., SOM HAR SPECIFIKKE INTERESSER I MYNDIGHEDSRÅDGIVNING, FORSKNINGSPROCESSER OG -RESULTATER?

INGER ANNEBERG OG CLAUS BO ANDREASEN

INTERN RAPPORT · JUNI 2013

AARHUS
UNIVERSITET

DCA - NATIONALT CENTER FOR FØDEVARER OG JORDBRUG

FORSKNINGEN SOM KAMPPLADS

- HVORDAN FOREBYGGER OG HÅNDBTERER VI KONFLIKTER MED EKSTERNE SAMARBEJDSPARTNERE M.FL., SOM HAR SPECIFIKKE INTERESSER I MYNDIGHEDSRÅDGIVNING, FORSKNINGSPROCESSER OG -RESULTATER?

INTERN RAPPORT · JUNI 2013

AARHUS
UNIVERSITET

DCA - NATIONALT CENTER FOR FØDEVARER OG JORDBRUG

Inger Anneberg og Claus Bo Andreasen

Aarhus Universitet
DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug
Blichers Allé 20
Postboks 50
8830 Tjele

FORSKNINGEN SOM KAMPPLADS

- HVORDAN FOREBYGGER OG HÅNDBTERER VI KONFLIKTER MED EKSTERNE SAMARBEJDSPARTNERE M.FL., SOM HAR SPECIFIKKE INTERESSER I MYNDIGHEDSRÅDGIVNING, FORSKNINGSPROCESSER OG -RESULTATER?

Serietitel: Intern rapport

Forfattere: Inger Anneberg og Claus Bo Andreasen

Udgiver: DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug, Blichers Allé 20, postboks 50, 8830 Tjele. Tlf. 8715 1248, e-mail: dca@au.dk, hjemmeside: www.dca.au.dk

Fotograf: AU Foto, Lise Balsby

Tryk: www.digisource.dk

Udgivelsesår: 2013

Indhold

Introduktion.....	5
Metode	6
Analyse.....	6
Case 1. Minkforskning som kampplads: Fokus på konflikter med græsrodsbevægelser og medier ...	7
Første bølge af krav om aktindsigt.....	9
Anden bølge.....	9
Forskerne er svære at få i tale?.....	12
Indbydelser og åbenhed	13
Ønske om synlige samarbejdsaftaler og finansiering	14
Case 2. Strid om pattegrisedødelighed: Fokus på samarbejde med erhvervsinteressenter	15
Tema: En ændring til det værre	16
Tema: om samarbejdet i arbejdsgrupperne	18
Forskningsmidler og karriere.....	20
Armslængdeprincippet – fungerer det?	20
Case 3. Enighed om uenighed om GMO: Fokus på samarbejde med myndigheder og interessegrupper	23
Åbenhed i processen.....	24
Dialog og accept af nye tider	25
Kritik af anti-forskningsholdning	26
Input fra workshop	27
Emner/spørgsmål som knytter sig til tema A, Samarbejde og konkurrence.....	29
Emner/spørgsmål, som knytter sig til Tema B, Armslængde til erhvervsorganisationer, virksomheder og NGO'er.....	30
Emner/spørgsmål, som knytter sig til Tema C, aktindsigt og åbenhed.....	31
Input fra workshop	32
Anbefalinger og forslag	34

Introduktion

DCA – Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug har ansvar for aftalen mellem Aarhus Universitet og Fødevareministeriet om udførelse af forskningsbaseret myndighedsbetjening. Ifølge aftalen er DCA (dvs- DCA's sekretariat og de institutter og forskningsmiljøer, som aftalen omfatter) forpligtet til at yde forskningsbaseret rådgivning til FVM på en række faglige temaområder.

Rådgivningsforpligtelsen omfatter områder, som har stor offentlig og politisk bevågenhed. Det kan eksempelvis være i spørgsmål omkring dyrenes velfærd i både industriel og økologisk landbrugsproduktion. Det kan være spørgsmål om jordbrugets påvirkning af natur, miljø og klimaforhold og det kan være spørgsmål om fødevarernes kvalitet og sundhedsmæssige værdi.

Det er samtidig emner, som er underlagt national og international regulering og kontrol og hvor nye muligheder – eller begrænsninger - har stor økonomisk betydning for producenterne og den agro-industrielle sektor.

Forskernes valg af fokus, metode og samarbejdspartnere samt formidling og rådgivning bliver derfor søgt påvirket af forskellige interessenter. Det gælder interessenter, som repræsenterer erhvervsinteresser eller særlige politiske interesser som eksempelvis aktivistiske dyreværnsorganisationer.

I de senere år er der sket en optrapning af "interessevaretagelsen". Der er eksempelvis sket en stigning i aktindsigtssager, der er eksempler på at organisationer søger at beklukke den forskningsbaserede rådgivning, når den ikke er i deres interesse. Samtidig er forskerne afhængige af offentlige og eksterne bevillinger, som påvirkes af interessenterne.

Som forsker på kontroversielle områder er man med andre ord under et stigende pres fra forskellige interesseorganisationer – ofte med modsatte interesser. Forskningen og den rådgivning, som ydes på basis af forskningen, kan dermed blive en kamplads for forskellige interesser.

Der er således behov for en diskussion om, hvordan man som forsker håndterer den "interessevaretagelse", som forskellige parter til tider udøver i forhold til forskningsprocesser og/eller myndighedsrådgivningen. Samtidig er der behov for en klarlægning af, hvordan DCA og AU håndterer den intensiverede interessevaretagelse, og hvordan man supporterer den enkelte forsker.

På den baggrund er der i regi af DCA gennemført et pilotprojekt, som har haft til formål afdække problemstillingerne og at komme med anbefalinger på området.

Som led i projektet er der via interviews med nøglepersoner fra forskning og interesseorganisationer beskrevet tre aktuelle cases. For hver case er der udtaget en række principielle spørgsmål, som efterfølgende er diskuteret på en workshop for forskere, der arbejder med myndighedsrådgivning.

På basis af diskussionen på workshopen er der udarbejdet en række forslag og anbefalinger til det videre arbejde.

Metode

Undersøgelsen i pilotprojektet blev gennemført som kvalitative interviews med udgangspunkt i tre udvalgte cases. Der deltog i alt fire forskellige grupper af informanter, og i alt blev der gennemført 15 interviews. De fire grupper med informanter var:

- **Forskere og sektionsledere** fra Institut for Husdyrvidenskab og Institut for Molekylærbiologi og Genetik i Foulum samt fra Institut for Agroøkologi i Flakkebjerg. Udvalgelsen af disse deltagere baserede sig dels på efterlysning af interesserede deltagere via mail, dels på en målrettet forespørgsel til forskere, som havde erfaringer i specifikke cases på dyrevelfærdsområdet. I mailen fremgik det, at vi ønskede henvendelse fra forskere med erfaring i at håndtere emner, som i en eller anden grad har /eller havde haft offentlig bevågenhed. I alt blev der gennemført interviews med otte forskere-/sektionsledere.
- **Repræsentanter fra erhvervet.** To repræsentanter fra erhvervet (svineproduktion) blev interviewet. De blev udpeget og spurgt ved direkte henvendelse, fordi de havde relation til især den ene case.
- **Repræsentanter fra NGO'er.** Fire forskellige organisationer, tre med dyrevelfærd som hovedinteresse, og én med fokus på miljø, blev spurgt. To repræsentanter sagde ja til personligt interview, en lod sig interviewe over telefon, og en fjerde sagde ja til at svare på spørgsmål via mail.
- **En repræsentant fra medierne** blev spurgt og sagde ja til at deltage.

Alle deltagere har fået deres citater til godkendelse. Navnene på de enkelte er udeladt her.

Analyse

I analysen af de kvalitative interviews har formålet været at identificere så mange forskellige tematiske variationer som muligt i forhold til undersøgelsens hovedspørgsmål: Hvordan kan man forebygge og håndtere konflikter med eksterne samarbejdspartnere-/interessegrupper, som har specifikke interesser i forskningens processer og resultater?

Resultaterne fra interviews/analyse er præsenteret i de tre cases herunder:

- Case 1. Minkforskning som kamplads: Fokus på konflikter med græsrodsbevægelser (og medier)
- Case 2. Strid om pattegrisedødelighed: Fokus på samarbejde med erhvervsinteressenter
- Case 3. Enighed om uenighed om GMO: Fokus på samarbejde med myndigheder og interessegrupper.

Case 1. Minkforskning som kampplads: Fokus på konflikter med græsrodsbevægelser og medier

Om minkproduktion, velfærd og rettigheder:

Der har været produktion af mink i Danmark siden 1930'erne og siden midten af 80'erne har produktionen af pelsdyr/pels været en del af en diskussion i forhold til dyrevelfærd.

En af årsagerne er, at minken betragtes som et 'eksotisk dyr', som folk ikke kender. Alle kender køer, høns og svin, men mink er der ikke så udbredt kendskab til. Desuden er mink til forskel fra de øvrige husdyr et solitært rovdyr hvilket kan bidrage til mange 'holdninger' som ikke nødvendigvis er baseret på viden, fx om hvordan minken har det i fangeskab.

En anden årsag er snob-effekten. Dyret bruges ikke til mad men kommer kun de få og de rige til gavn.

Det nye er, at dyrevelfærd hos mink nu i højere grad omhandler *dyrs rettigheder*. Anima og Dyrenes Alliance (som eksempler) mener, at vi ikke har ret til at *bruge dyr* – og ønsker al husdyrproduktion (men i første omgang pelsdyrproduktion) helt forbudt i Danmark. Her drejer det sig altså ikke om at diskutere graden af velfærd i mink- eller anden husdyrproduktionen men om et forbud. Dvs. forskerens *faglige bud* på fx velfærd har svært ved at finde en platform i den debat.

Centralt i de senere års pres på mink-forskningen er kravet om aktindsigt, og da kravene om aktindsigt kom på banen første gang, var både de enkelte forskere og Aarhus Universitet som institution uforberedte.

Kravet opstod i sammenhæng med et øget fokus på mink-erhvervet fra mediernes side. Første gang mink-forskerne for alvor oplevede disse 'nye tider' i forhold til erhvervet i Danmark skete som en opfølgning på de dønninger, som TV2 programmet Operation X om minkproduktion satte i gang (Pels på vrangen, sendt 27. oktober 2009). Tv-programmet og de politiske reaktioner førte til ændringer i loven om hold af mink i 2010. Der blev indført sundhedsrådgivning, branchekode, krav om uddannelse, en proces der foregik med solide faglige indspil til indholdet fra Aarhus Universitet. Minkproduktionen kom på højde med resten af husdyrproduktionen – og for forskerne kom der et øget fagligt fokus ind over, som de syntes var fornuftigt. For forskerne var det centrale at komme til orde fagligt. I et interview siger en forsker således:

"Vi skal først og fremmest være skarpe på det, vi fagligt ved noget om. Det politiske blander vi os uden om, men fagligt kan vi sige, hvad vi ved, og det skal vi være gode til og ikke holde os tilbage med."

Sagerne som fulgte derefter viser, at mink-forskningen, om den har villet det eller ej, er blevet trukket ind på, hvad der også er blevet kaldt "en særlig central kampplads" i forhold til dyrevelfærd. En forsker/mellemlider ser det som en mulighed, at mink-forskerne kan få en vigtig rolle i en fremtidig kommunikation om dyrevelfærd, netop fordi de står overfor så store udfordringer på dyrevelfærdsområdet:

"Minkforskerne er i særlig grad ramt. Der er en reel risiko for at pelsdyrproduktion forbydes. Internationalt er dyrerettighedsorganisationerne enige om at køre meget på mink, og i mange lande er den kamp "gratis", fordi minkproduktion ikke spiller nogen økonomisk rolle. I det lys kører dyrerettighedsorganisationerne helt urimeligt hårdt på mink, det er 'gratis' branding for dem. Det konstante skyderi på minks velfærd er uretfærdigt, når man ser på mink i forhold til velfærd hos de fødevareproducerende dyr, men det er svært at finde en strategi, der kan imødegå det. Mink-forskningen er presset fra både dyrerettighedsorganisationer og erhvervet, men samtidig er der konsensus mellem forskere og erhverv: de "er i samme båd", og hvis den synker, er alle væk. Det gennemsyner sagen, og derfor kan man kigge meget langt efter minkforskere, der offentligt kritiserer forhold i minkproduktionen.

Minkforskerne kan, hvis de kan finde balancen, få en vigtig rolle i forhold til kommunikation om dyrevelfærd. De kan som velfærdsforskere tilvejebringe den kommunikation, der skal til. De kan få en spændende mission, hvis de kan overbevise almindelige mennesker om, at det er ok at have en mink-produktion, som udvikler sig og tager hånd om bekymringerne."

For NGO'erne er det en tilbagevendende pointe, at de synes nærheden mellem forskningen og erhvervet er for stor. En af dem siger:

"Den dyrevelfærdsforskning vi er mest foruroligede over er mink-forskningen. Vi synes, tilknytningen til erhvervet virker meget stor. I sig selv er erhvervsfinansiering ikke et problem, men det skal balanceres – og på minkområdet virker det som om, at der er meget tæt kontakt til erhvervet. Man hører jævnligt argumentet, at det er godt, for ellers ville der intet blive lavet. Men når vi nu har en af verdens største minkproduktioner, og det er kontroversiel produktion med en stor offentlig interesse for dyrevelfærden, så burde det offentlige også sikre uvildig offentlig forskning på dette område. Har man i dag skabt en situation, hvor erhvervet bidrager med så meget, at det offentlige ikke ser det store behov for at gå ind i det? Og betyder det, at der er ting, som ikke laves, selvom de burde blive lavet? Det er vores opfattelse. Nogle gange skal forskning i dyrevelfærd tænke ud af rammerne – altså væk fra erhvervets interesser og de allerede eksisterende systemer. Kan man det, hvis man er stærkt erhvervsfinansieret? Hvis alt man drøfter, sker inden for rammerne af produktionen, så bliver de spørgsmål, man rejser, måske begrænsede. Eller man risikerer at støde på lukkede døre, hvis man alligevel skulle være i stand til at tænke udenfor rammerne. Det er et politisk problem, og det er også ministerens ansvar at tage hånd om den forskning, der danner grundlag for ministerbetjening i kontroversielle sager "

Første bølge af krav om aktindsigt

I 2011 fulgte så en ny mediesag i forhold til mink, hvor tv-avisen på DR1 viste billeder som ANIMA angiveligt havde fået fra svenske aktivister. Efter dette stillede Enhedslisten v/Per Clausen over 50 spørgsmål til ministeren om mink, som Aarhus Universitet i stor udstrækning blev bedt om at besvare. Desuden bad Udvalget for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri på vegne af Per Clausen, Enhedslisten den 29-04-2011 om oplysning og udlevering af aftaler mellem DP (Dansk Pelsdyravlerforening) og Aarhus Universitet om pelsdyrfarmen ved universitetet, og man bad om oversendelse af al korrespondance fra 2010 og 2011. Det blev givet, dog skulle materialet gennemgås i ministeriet på grund af materialets omfang og indhold, herunder ikke publiceret forskningsmateriale.

Det var første gang forskerne så, at systemet på universitetet var uforberedte på en sådan henvendelse, og for forskerne var det ubehageligt, at der blev udleveret så rigeligt – fx at netop følsomme forskningsresultater (dvs. ikke publicerede) og personlig/ikke faglig korrespondance også blev udleveret. En mink-forsker forklarede det sådan her:

"Aktindsigt – her mangler universitetet ekspertise i aktindsigtsreglerne. Hvad kan man bede om, og hvad kan man ikke? Det er ikke noget den enkelte forsker kan sætte sig ind i, man er helt afhængig af juridisk ekspertise. Opsummering af hvad AU indtil nu har lært af aktindsigtssagerne vil være på sin plads. Hvilket niveau af præcisering skal der fx være i henvendelser om aktindsigt? Hvor bredt kan man bede om aktindsigt fx i forhold til ens mail? Hvem har den nødvendige viden?"

Anden bølge

I foråret 2012 iværksætter Dansk Pelsdyravlerforening en annonsekampagne om forholdene på minkfarme og inviterer folk til at besøge farmene.

Forsker fortæller:

"En journalist på Politiken interviewer bl.a. mig til en kort artikel den 29/4 2012 med titlen "Pelsavlere vil være stuerene" hvor citatet med mig indledes med: "Den uafhængige universitetsforskning...". Det har nok fået ANIMA op af stolen med henvendelse til journalisten, og efterfølgende ser deres ageren meget koordineret ud. Det udløste en bølge af ønsker om aktindsigt – denne gang fra dyrerettighedsorganisationen Anima og fra journalisten på Politiken."

Anima ønskede i april aktindsigt i alle samarbejdsaftaler mellem København Fur/Dansk Pelsdyravlerforening og AU. Desuden aktindsigt i al korrespondance, notater af telefonsamtaler og referater af møder angående sådanne samarbejdsaftaler for perioden 1/1 2005 til dato, og aktindsigt i opgørelser over ekstern finansiering til alle forskningsprojekter ang. mink i perioden 1/1 2006 til dato (april 2012). Dette blev bevilliget til gennemsyn på Foulum pga. materialets omfang.

Udsagn fra interview med NGO'er om mink-forskningen

"Det forskerne i Foulum ser på er del-elementer af et eksisterende system. De forsker altid inden for en ganske bestemt ramme: vi har nogle bure, vi kan prøve at ændre dem en lille smule. Ingen forventer tilsyneladende andet eller beder om andet. Og spørgsmålet er, om forskerne overhovedet kan få bevilliget penge til andet? Som vi ser det, er forskerne og mink-branchen helt utrolig tæt på hinanden. Det eneste svar på dette er åbenhed – læg frem præcist hvordan mink-forskningen er finansieret. På mink-området virker armslængde princippet som om armen er noget kort – men jeg ved ikke, om det er en uretfærdig vurdering. Har man nogensinde hørt en mink-forsker sige noget kritisk om mink-branchen? På kvægområdet hørte vi forskere tale om taber-køer, og der er også voldsomme diskussioner mellem forskere og erhverv på svineområdet, men der er ingen tilsvarende eksempler på mink-området. Det gør os skeptiske.

Som vi ser det, satser forskerne ikke på noget, som er markant anderledes – de tager ikke udgangspunkt i dyrets biologi men forsøger hele tiden at lave tilpasninger i det eksisterende system. Det virker ikke helhjertet på os – det er lappeløsninger, og de ændringer forskerne bidrager med er så små, at de ikke kan bruges til noget. Det er grotesk i en branche, som tjener så mange penge, at man ikke kan tænke større og hylér op, bare fordi det nu kræves, at der skal sættes en hylde ind. Forskningen kritiserer ikke for alvor produktionsforholdene – det er "follow the money", og de bliver hele tiden vogtet på af branchen."

BA, København Fur, København Forskning, PFC og Fødevarestyrelsen. Aftaler indgået med EFBA og AU, samt aktindsigt i en forskers kommentarer til en tysk rapport om svømmevand til mink.

Da det var et meget bredt krav, bad Aarhus Universitet om specifikation af, hvilke sager det drejede sig om. Anima præciserede at: "min anmodning drejer sig om forskning i minks velfærd og sundhed, kommentarer til lovgivning på dette område samt finansiering af forskningsprojekter, rapporter, notater, mv. om samme emner."

Aktindsigt blev givet 10. september 2012 ved gennemsyn i Foulum.

Anima bad desuden i juli 2012 Det Dyreetiske Råd om aktindsigt i al kommunikation, noter af telefonsamtaler og referater af møder angående udtalelser om pelsdyrproduktion mellem Rådet og DJF.

Pressens argument for ønske om aktindsigt

Samtidig ønskede journalisten fra Politiken aktindsigt i Aarhus Universitets Institut for Husdyrvidenskabs eksterne forskningsbevillinger fra januar 2007 til dato opgjort på bevillingsgiver, bevillingsmodtager (forsker, projekt) og bevillingsbeløb. Den 5. maj 2012 bad Politiken desuden om aktindsigt i den nævnte (nye) samarbejdsaftale mellem Aarhus Universitet og Dansk Pelsdyravlerforening /Kopenhagen Fur, og der blev også ønsket indsigt i nævnte gældsbrief samt pantsætningsaftale. Aktindsigt blev bevilliget 8/62012 ved genemsyn i Foulum.

Politikens aktindsigt førte bl.a. til artiklen 29/6 2012: Pelsdyrindustri er med til at styre forskning i mink: <http://politiken.dk/erhverv/ECE1672659/pelsindustri-er-med-til-at-styre-forskning-i-mink/>

Artiklen i Politiken kaldte på et svar fra forskerne, men det skete ikke. Journalisten citerede ikke de udtalelser, han fik fra forskeren, men derimod kun en enkelt udtalelse fra ledelsen i artiklen, og konstruktionen omkring finansieringen forblev ubeskrevet, fordi han ikke satte fokus på det politiske krav om, at forskningen skal finansieres af erhvervet. Fordi forskeren ikke var citeret, valgte han ikke selv at kommentere i et læserbrev. Ledelsen fra instituttet var citeret, men et nyt svar på artiklen fra universitetet ”sandede til”, som forskeren beskriver det – og endte som et kort nyhedsbrev på universitetets egen hjemmeside.

Samme dag – den 29/6/2012, stiller Per Clausen en række § 20 spørgsmål til ministeren om myndighedsberedskabet, der udgøres af forskere der finansieres (Spm. 3640) og styres (Spm. 3643) af pelsdyrbranchen.

Journalisten forklarer om sin begrundelse for at søge aktindsigt:

”Min præmis for at grave i finansieringen af mink-forskningen, var at ja, det er helt i orden, at man får sin forskning finansieret af industrien og har et fint samarbejde her, men problemet er, at man samtidig også er politisk rådgiver, man har den rolle, at man skal rådgive ministeren om forskellige spørgsmål i forhold til dyrevelfærd. Er forskere, der primært er finansieret af industrien, uafhængige nok til det? At det er politisk bestemt, at forskningen i mink primært betales af industrien, det er ikke nogen oplagt journalistisk historie, den er svær at tage op - den må universiteterne selv tage. Jeg ser på, hvor der er modsætninger – og det er der ikke i, at man vil højne dyrevelfærden for mink, det er fint nok. Modsætningen opstår, fordi vi har at gøre med forskere, som ministeren ringer til – så de er betalt både af industrien og for at rådgive. Det er konflikten. Det kan være de (forskerne) oplever det som dramatisk, at jeg som journalist søger om aktindsigt, og jeg synes også Aarhus Universitet har forsøgt at spænde ben for processen, og det er lidt amatøragtigt og pudsigt. Jeg søger aktindsigt flere gange ugentligt hos forskellige myndigheder, det er jeg vant til. Men det er som om, at man blandt forskerne ikke er vant til den kritiske granskning. Samtidig er det at forsøge at undgå negativ presse en meget dårlig strategi, når man er oppe imod journalister på større danske medier. Det får bare mig til at tænke: Her er noget at komme efter. Her er noget at grave i.”

Forskerne er svære at få i tale?

Journalisten er generelt kritisk i forhold til at få forskerne i tale, ikke blot i mink-forskningen. Generelt mener han, at forskerne holder sig for meget tilbage, jo længere væk man kommer fra København:

"Jeg oplever både meget lukkethed og meget åbenhed fra forskerne – afhængig af deres placering i historien. Generelt er det et problem for journalister, at forskerne nogle gange er helt umulige at få fat i – faktisk den kategori af kilder, der er allersværest. En sekretær svarer måske, at man kan skrive en mail, og imens man venter på svar, tårner deadline sig op. Forskerne er ikke nær så tilgængelige som fx professionelle interesseorganisationer. Det vil altid give en skævhed i debatten. Det er også forklaringen på, at det er økonomer fra bankerne, som optræder som eksperter i tv, ikke økonomer fra universitetet. De andre er altid parate. Det samme er NGO'erne, som har en stor interesse i at få presedækning, så de er altid tilgængelige og altid klar til at udtale sig – men med universiteterne er det ikke ret nemt. Selvfølgelig er der forskel fra forsker til forsker, nogle er lettere end andre. De er til gengæld måske oppe imod, at man ser lidt ned på de, der "optræder i medierne og bare udtaler sig om alt muligt, de ikke har forstand på. Min erfaring er, at jo længere man kommer fra København og fra Slotsholmen, jo større skyhed overfor medierne. Jeg synes, man skulle tage en diskussion i forskningsverdenen og med dens ledelse om, "hvad vil vi med pressen". Er den vigtig? Hvorfor føler vi nervøsitet og modvilje – for jeg forstår det ikke. Man når jo utroligt langt ud ved at stille op i TV-avisen – hvorimod en lille publikation ikke når ret langt. De forskere, der faktisk tør stille op, skal ikke ses som medieliderlige men som nogle, der påtager sig deres forpligtigelse til at komme ud.

Forskere vil gerne snakke om deres faglighed, men det er tit på en meget tør og meget teknisk måde. Det er ikke altid foreneligt med massemediernes vilkår – for det fungerer ikke sådan, at vi kan få det hele med. Det nytter ikke, at man som forsker sidder og surmuler over det – for så bliver man bare kørt over af medierne imens - det er aldrig omvendt. Så man må lære at agere i forhold til medierne. "

Indbydelser og åbenhed

Interviews med forskerne viser imidlertid, at forskernes synlighed i en mediedebat ikke nødvendigvis afhænger af, om man som forsker er synlig i forhold til journalisterne eller ej. Det kan også være fordi, universitetsledelsen bremser en handling, og forskernes muligheder for at reagere derved "sander til", som det formuleres.

Et eksempel på dette sker i forbindelse med mink-debatten i 2012, hvor landbrugs- og fødevareminister Mette Gjernskov var i programmet Debat på P1 sammen med Thorbjørn Schønning fra Anima. De diskuterede mink og bure.

<http://www.dr.dk/P1/P1Debat/Udsendelser/2012/02/20120203135533.htm>

Forskerne og forskningen blev miskrediteret af Schønning i udsendelsen, men taget i forsvaret af ministeren. Forskerne i Foulum ønskede en hurtig reaktion på programmet, ligesom det blev foreslået at invitere deltagerene til Foulum. Det blev imidlertid stoppet af ledelsen på Aarhus Universitet, dels fordi ministeren på dette tidspunkt stadig var "ny" og ikke havde besøgt AU officielt, dels fordi det måske ikke var en god ide at invitere dem begge samtidig. Ideen med at invitere de to "sandede til" i systemet ifølge de involverede forskere, og blev aldrig realiseret, og miskrediteringen blev aldrig besvaret. Som en konsekvens af sine erfaringer peger en af forskerne på, at man simpelthen bør tage ved lære og blot svare, når man føler for det, ikke spørge "opad" i systemet:

"Hvis du som forsker brænder for at svare på et område, hvor du selv er klædt på til det, så gør det. Det nytter ikke nødvendigvis at gå til informationsafdelingen, for hvis der først skal "spørge opad" i systemet, så bliver det for sent. Svar først og tag skraldet bagefter. Lige nu er det for ufleksibelt – for mange kokke fordærver maden."

Omvendt pointerer forskere, at opbakning fra ledelsen har stor betydning, hvis man går ud offentligt:

"Vi skal kunne føle os sikre på, at vi har opbakning i systemet, når vi går ud offentligt - ikke mindst i en tid med mange omlægninger og ny struktur i AU skabes der let usikkerhed om man fagligt tror på os/ved hvad det er, vi laver. Træghed i systemet skaber frustrationer – og træghed duer ikke hvis man skal agere i nyhedsstrømmen."

Der bliver også fra en forsker opfordret til, at man skal gøre sig synlig – og at man har et ansvar for at gøre sin viden let tilgængelig:

"Vi skal være hurtigere til at invitere politikere/organisationer/medier ud til Foulum og vise, hvad vi arbejder med. Politikerne er meget svære at få i tale på det konkrete faglige, deres interesse i dyrs velfærd handler ofte om at drille hinanden politisk. Vi skal sørge for let tilgængelig viden på dansk – og være hurtige til at invitere."

Ønske om synlige samarbejdsaftaler og finansiering

Synlighed på alle fronter er fremhævet af forskerne som centralt, også når det gælder finansieringen af forskningen. Det, som burde være tilgængeligt for alle, er i dag for svært at finde frem til, og det skaber mistro:

"Der bør være større synlighed omkring finansieringen – også medfinansiering fra erhvervet. Det kan ses i dag på fx promilleafgiftsfondenes hjemmeside http://www.promilleafgiftsfonden.dk/Fondens_budgetter_og_regnskab.aspx, men der skal også være fuld gennemsigtighed på universitetets egne hjemmesider. Aktindsigt i det økonomiske ER tilgængeligt, men ikke via Aarhus Universitet. Finansiering, forskningsfrihed og armlængdeprincip følges ad – og vi skal være meget synlige i forhold til, hvordan betalingen/vores aflønning foregår. Samarbejdsaftalerne med erhvervene bør lægges frem – regler for hvem der bestemmer hvad, retten til publicering, de faste aftaler."

Hos NGO'erne rejses der også kritik af selve finansieringsmodellen, som styrende for, hvad der forskes i:

"Det mest iøjnefaldende problem er det faktum, at forskere selv skal finde finansiering/delvis finansiering til forskning. Det medfører, at den forskning som vedrører landbrugets dyr, ganske vist foretages på offentligt betalte institutioner men for midler fra dem, som har kortsigtet økonomisk udbytte af forskningen. Sådanne arrangementer medfører forskning, der støtter uhensigtsmæssige metoder i husdyrbrug."

Temaer og spørgsmål som rejses i casen:

- NGO'erne ønsker ikke at tale om konkret velfærd for mink. De taler om forbud.
- Manglende rettidige svar og faglige forklaringer på spørgsmål, påstande og intimideringer hvis man holder sig til 'Systemet Aarhus Universitet'. I debatten kommer AU dermed til at fremstå vattet og inkompetent eller i værste fald som om alle spørgsmål, påstande og intimideringer er sande, da forskernes version ikke gøres tilgængelig.
- Dilemma: Man har en forpligtigelse til myndighedsrådgivning, og det strider mod rollen som offentlige ekspert (en ekspert som ministeren kan spørge til råds) at gå ud og blande sig i debatten. I den rolle ligger en naturlig tilbageholdenhed, som gør, at man ender med at fremstå som "vattet" på sit eget ekspertisefelt.
- Manglende synlighed/åbenhed omkring finansieringen af (husdyr)forskningen,
- Hvordan sikres åbenhed om krav og lovgivning om medfinansieringen?
- Hvordan sikrer vi, at fx armlængdeprincippet altid virker i praksis?

Case 2. Strid om pattegrisedødelighed: Fokus på samarbejde med erhvervsinteressenter

Baggrund for case om pattegrisedødelighed

Niveauet af dødeligheden blandt pattegrise i Danmark medførte i 2010 en faglig og politisk debat om at reducere dødeligheden – og et stort mediefokus. For at få et fagligt beslutningsgrundlag bad Fødevarestyrelsen (FVST) i maj 2010 det daværende jordbrugsvidenskabelige fakultet (DJF) om at udarbejde en faglig rapport. Rapporten giver dels en gennemgang af årsager til de seneste års udvikling i pattegrisedødelighed i Danmark, dels en vurdering af mulighederne for at reducere dødeligheden.

Rapporten beskriver og vurderer desuden forskellige strategier til reduktion af pattegrisedødeligheden, bl.a. sammenfatter den, at inkludering af pattegriseoverlevelse i det danske avlsindeks er en oplagt mulighed for at reducere pattegrisedødelighed, men også at LG5 (det antal pattegrise der er i live på dag fem efter faring) ikke umiddelbart vil føre til en reduktion af pattegrisedødelighed i produktionsbesætningerne, da det tager nogle år, før avlsarbejdet slår igennem. Andre potentialer for at reducere antal af dødfødte grise omgående er bl.a. øget faringsovervågning og intensiveret rådgivning omkring so-sundhed.

Samme dag som rapporten offentliggøres udsender Videncenter for Svineproduktion (VSP) en pressemeddelelse, som lægger afstand til dele af rapporten og nogle af dens konklusioner, bl.a. en formulering vedr. LG5 i rapportens konklusion.

Efterfølgende kommer en skarp kritik fra Dyrenes beskyttelse af processen – blandt andet fordi rapporten sendes i høring, hvilket ikke før er sket for et videnskabeligt arbejde. En ny rapport med nye vinkler på spørgsmålet omkring avlsindeks udkommer i januar 2012. Den er betalt af VSP, udarbejdet af flere skotske forskere, men med en række danske deltagere. Den konkluderer, at LG5-avlsmålet kan nedbringe dødeligheden.

Stigende fokus på dyrevelfærd i landbruget og øget lovgivning på området har medført forskellige diskussioner og konflikter om samarbejdet mellem forskning og erhverv. Nogle forskere oplever, at når man lægger viden til områder, der skal lovgives på, kan man let komme til at stå midt på en kamplads, hvor mange forskellige aktører har en holdning til, hvordan lovgivningen skal se ud - og hvor forskerens input derfor bliver ekstra centralt. Det er fokus i denne case.

Casen handler ikke om selve forløbet af sagen om pattegrisedødelighed, som danner baggrunden (se boksen), men derimod om oplevelsen blandt forskere af, at erhvervet blander sig på en mere aggressiv, konkret måde end tidligere. Ændringen hos erhvervet (her primært svineproduktionen) kan ses i en opprioritering af, at erhvervet selv ønsker at publicere internationalt og dermed have mere styr på, hvilke forskningsprojekter der prioriteres.

Det skaber en anden konkurrencesituation om midlerne end set tidligere. Det kan også ses i arbejdsgrupperegi, hvor der er øget debat om den viden, som forskerne fra universiteterne fremlægger.

Tema: En ændring til det værre

I de følgende afsnit redegøres for de temaer, der kom frem under interviews med forskere, NGO'er og erhvervet. Det første tema hedder "en ændring til det værre", og første spørgsmål er, hvorvidt de interviewede oplever, at der er sket forandringer – er der sket en ændring til det værre, når det gælder dyrevelfærdsforskernes samarbejde med erhvervet? Ja, siger nogle forskere, der er i dag en risiko for et øget pres på forskere, når de er med i fx udredningsarbejder om dyrevelfærd. Det bør der skabes åbenhed om – for ellers forbliver det den enkelte forskers isolerede oplevelse. En forsker udtrykker det således:

"Det er vigtigt at få fokus på, at erhvervet påvirker de politiske processer – også ved at forsøge at påvirke de konklusioner der kommer via forskernes udredningsarbejde. Der eksisterer i dag en større nervøsitet i erhvervet, måske fordi deres indflydelse er blevet svækket – og i modsætning til tidligere er de mere usikre på, hvor de har os henne. Jeg oplever det som en ændring til det værre og det er blevet sværere at få forskningsmidler hjem til de mest "hotte emner" (knyttet til dyrevelfærd). Erhvervet har i mange år troet, vi var deres allierede, og at vores forskning primært skulle gavne erhvervet. Det skuffer dem, at de ikke længere har den alliance med os."

I erhvervet er der også en erkendelse af, at den voldsomme debat efter sagen om pattegrisedødelighed har ført til en ændring – om ikke til "noget værre" så i hvert fald i forhold til tidligere, fx kan den ses som en øget indsats i forhold til at opnormere egen forskning. En erhvervsrepræsentant siger:

"For os var konklusionen på pattegrisedødeligheden og på arbejdet i Arbejdsgruppen for hold af svin, at vi var nødt til at opnormere vores faglige viden, få den på forskningshøjde. I gamle dage blev vores faglige viden ikke afvist, men det sker i dag. Viden, der ikke er peer-reviewed, tæller ikke. Samtidig er det klart, at vores forskningsprojekter skal være kvalitetssikrede, og derfor får vi alle vores forskningsprojekter godkendt og til gennemsyn i Forskningsudvalget, hvor universiteterne er repræsenterede. Desværre er det omvendte ikke længere tilfældet. Der er langt mindre åbenhed om, hvad universiteterne laver, måske på grund af øget konkurrence imellem dem. Man gemmer på sine ideer og vogter på hinanden."

Også hos de NGO'ere, der har deltaget i arbejdsgrupper omkring hold af svin, er erfaringen, at der er sket ændringer i samarbejdet, og det påvirker samarbejdsklimaet i grupperne i en ny retning. I NGO- udsagnet herunder kobles ændringen sammen med den generelle krise i landbrugserhvervet.

"Vi oplever, at fronterne er skarpere trukket op vedr. den forskning, der har med landbrugsdyr at gøre. Der er et ekstra pres. Vi oplever, at erhvervet har fået sværere ved at imødekomme krav fra omgivelserne om blandt andet bedre dyrevelfærd. Det har til dels

med krisen i landbruget at gøre, krisen i det hele taget. Brancheorganisationerne er selv presset af deres bagland, og de har også et splittet bagland, hvor forskellige protestgrupper råber meget højt. Det er nok en del af forklaringen på, at det er blevet sværere at skabe kompromisser, som begge parter ser som win-win. Det sker ikke så tit i dag.”

Erhvervet formulerer et behov for at få løst bestemte problemer gennem forskningen, herunder forskningens anvendelighed i en dansk kontekst, og hvis det kræver, at der kommer flere forskellige vinkler ind over, ja, så er det her, man selv sætter ressourcer ind:

”90 procent af vores forsøg på indflydelse på forskningen er at få fokus på at få løst bestemte problemer, ønsket om at få kigget på bestemte problemstillinger. Hvis universitetet siger, at de kun vil kigge på et problem fra én bestemt vinkel, og vi samtidig har mange andre bud på, hvordan det bør kigges på, - hvad så? Vi ønsker ikke et resultat, som er forkert – eller vi synes måske et set up er forkert og ikke giver mening i en dansk kontekst. Det vi har fokus på er om det har en anvendelighed i en dansk kontekst, og om det er nuanceret nok, tilstrækkelig bredt. ” (Repræsentant, erhvervet)

I interview med erhvervet om forskning som kamplads tydeliggøres det, at der er sket en ændring i samarbejdet mellem erhverv og forskere, men ikke på alle områder. Det er især dyrevelfærdsområdet, som opleves som et felt, hvor der er mange holdninger på spil og en politisk dagsorden, hvor forskningen ikke afstemmes med erhvervet i samme grad som tidligere. Det formuleres således af repræsentanten fra erhvervet:

”Videnscenter for Svineproduktion (VSP) har et langvarigt samarbejde med universiteterne, og mens man var sektorforskning var samhørigheden i forhold til erhvervet dominerende på alle fronter. Det er den til dels stadigvæk. Både gén-området samt fodring og ernæring hører til de områder, hvor vi mindst har mærket overgangen fra sektorforskning, til at forskningen nu er under universitetet. De områder er stadig præget af samhørighed med erhvervet, måske drevet af en fælles succes, en naturlig medvindskultur.

På dyrevelfærdsområdet (og ligeledes på miljøområdet) er der langt flere holdninger på spil. Man kan tolke og forskellige skoler gør sig gældende. Her eksisterer en politisk dagsorden, sådan som der også gør det i forskning omkring økonomi. Derfor kan vi ikke kun satse på universitetets forskning i dyrevelfærd, bl.a. også fordi den ikke afstemmes med erhvervet i samme grad som tidligere.

Vi har valgt at opnormere vores egen forskning, så vi kan publicere internationalt, især på områder hvor der ikke kan gives entydige svar.

Det giver et bedre beslutningsgrundlag, at der er flere typer af forsøg. Måske er ét forskningsdesign i Foulum stærkt, men har få dyr, hvor vi i stedet kan lave et design, som er mindre stærkt men med mange flere gentagelser og flere dyr. Flere typer forsøg giver et bedre grundlag. Det er klart, at hvis et forsøg i Foulum er grundlaget for en ny lovgivning for 30 millioner grise, så kan det være vigtigt at vide, hvis andre resultater er knap så entydige. Vi er ikke nødvendigvis uenige med forsøget fra universitetet, vi vil bare gerne have flere forsøg, der viser det samme – et rigtigt beslutningsgrundlag. Vi skal have et vidensniveau på samme niveau som universitetet.”

Tema: om samarbejdet i arbejdsgrupperne

I det næste tema er fokus på det samarbejde, der finder sted i arbejdsgrupperne. Skal forskerne fx holde større afstand til arbejdsgrupperne? Kan det betyde færre konflikter – og hvad vil konsekvensen være? Nogle advarer mod for tætte relationer mellem forskerne og de øvrige aktører i arbejdsgrupperne, mens andre fremhæver, at det er vigtigt, forskerne er tæt på, hvordan deres viden præsenteres. En repræsentant fra erhvervet fremhæver, at arbejdsgrupperne i dag har en anden og hårdere tone, men det har en forklaring:

"I arbejdsgrupperne er møderne blevet langt hårdere, fordi alle parter stiller op med faglige medarbejdere med et højt vidensniveau, og der kan i højere grad sås tvivl om forskernes viden. Både NGO'erne og vi gør det, sår tvivl. Og både vi og NGO'erne kan tillade os at være mere holdningsprægede, men i hver sin lejr."

En anden erhvervsrepræsentant peger på, at forskerne skal tænke over deres rolle i arbejdsgrupperne og hvorfor de er der:

"Forskerne bør kigge sig selv i spejlet og diskutere, hvilken rolle de ønsker at have – og tænke over, hvordan de bliver brugt. Skal de sidde i arbejdsgrupper, hvor de er tæt på NGO'er, erhvervet og andre, som har politiske interesser? Jeg synes, ledelsen på universitetet skal være mere kritisk her og sikre, at forskerne ikke indgår i den slags meget politiske grupper. De skal præsentere deres faglighed. Universiteterne bør være mere opmærksomme på, hvordan forskerne indgår i udredningsarbejdet – hvilke debatter det kan føre til. Der er stor forskel på, om du bidrager som vidensperson og derefter går igen, eller om du er med i hele processen. Kan man holde på sin integritet i sådan en proces, undlade at være venner med nogen?"

En forsker tager afstand fra ideen om, at man skal være på afstand af arbejdsgrupperne:

"Det med at forskerne ikke skal være med i arbejdsgrupperne og kun skal levere viden, er jeg ikke helt enig i. For beslutningsprocessen vil det i mine øjne være en katastrofe. Vi er de eneste, der kan holde lidt snor i, at det bliver fakta og ikke fup, som konklusionerne baseres på. Men det er umuligt, at det udelukkende bliver fakta, det (de endelige rapporter) baseres på, for dertil er der for mange modstridende parter repræsenteret. Dilemmaet kommer nok, af at der egentlig tages politiske beslutninger, når arbejdsgruppens rapporter formuleres. Men en ting er helt sikkert. Beskrivelsen af vidensgrundlaget skal ske af forskerne og skal IKKE være til diskussion i arbejdsgrupperne. En anden fordel ved at sidde i arbejdsgrupper er, at det skærper ens evne til at stille forskningsspørgsmål på en sådan måde, at ens viden bliver anvendelig i beslutningsgrundlaget - og det skærper i det hele taget ens kritiske sans."

Imidlertid advares der også fra forskerside mod nærheden mellem forskere, erhverv og NGO'er som opstår i arbejdsgrupperne. Det kan give et pres, som forskerne skal være meget opmærksomme på – det kan gøre det vanskeligt at fremstå som neutral og objektiv:

"Det er problematisk i de arbejdsgrupper, hvor forskere og erhverv og NGO'er sidder sammen, for her er man som forsker udsat for et massivt pres fra begge sider. Især ar-

bejdsgrupper som er nedsat for at lave lovgivning – her er der en forventning om, at man afvejer økonomi og dyrevelfærd, og det kan vi have forskellige holdninger til. Tit er den situation unfair overfor forskerne – og for instituttet er det også meget kompliceret, fordi man som repræsentant for universitetet indgår i en debat, som er holdningsbaseret- og igen: hvordan vægtes dyrevelfærd i forhold til økonomiske interesser? Men fra politisk side er det jo skønt at få enighed, så slipper de for ballade. Er det fair overfor forskerne? Derfor skal man, hvis man er forsker i disse sammenhænge, fremlægge neutral og objektiv viden. Man bør måske skille det helt ad. Lade forskerne beskrive deres viden, så må de andre slås bagefter. Lade den faglige viden komme først – og så må andre lave konklusionerne og kommentere det. Jeg taler for, at det skal skilles ad.

Helt galt går det, når erhvervet forsøger at presse de forskningsfaglige argumenter for at få noget til at fremstå som "et mindre problem". Det sker, fordi de har nemmere ved at sige, at der ikke er brug for disse krav, frem for at sige, at det koster dem penge."

NGO'erne er enige i, at fronterne i arbejdsgrupperne er trukket hårdere op. Det ses igen i relation til, at branchen er mere presset, og det er blevet sværere at forhandle:

*"Vi oplever, at fronterne er skarpere trukket op vedr. den forskning, der har med landbrugsdyr at gøre. Der er et ekstra pres. Vi oplever, at erhvervet har fået sværere ved at imødekomme krav fra omgivelserne om blandt andet bedre dyrevelfærd. Det har til dels med krisen i landbruget at gøre, krisen i det hele taget. Brancheorganisationerne er selv presset af deres bagland og de også har et splittet bagland, hvor forskellige protestgrupper råber meget højt. Det er nok en del af forklaringen på, at det er blevet sværere at skabe kompromisser, som begge parter ser som win-win. Det sker ikke så tit i dag."
(Ngo'er)*

Det er imidlertid ikke i alle dele af landbrugserhvervet, at "kamppladsen" opleves på samme måde. En forsker med erfaring fra kvægområdet siger:

"Den slags nye toner mærkes ikke på samme måde i kvægbranchens samarbejde med universiteterne. Kvægbranchen har generelt været dygtige til at køre med på samfundsbølgen – den har forstået at lytte til de politiske signaler og i højere grad tilpasset sig. Men vi kunne måske godt rende ind i flere problemer i forhold til dyrevelfærd – fx hvis erhvervet ikke accepterede at problemerne med yverbetændelse ikke må blive større. Men hos erhvervet er der en erkendelse af, at yverbetændelse er en reel omkostning ved høj produktion af store mængder mælk – og det tør man godt snakke om. Man accepterer ikke, at det problem vokser – og det er en tilgangsvinkel, man deler med forskningen. Desuden er det et internationalt konkurrenceparameter, hvor man gerne vil være i første række. Kvægfolket er også godt klar over, at de ikke skal opføre sig om svinefolket – og de har fordel af, at svineproduktionen tager det værste skrald på dyrevelfærdsområdet. Men det er ikke sådan, at vi kan undgå kampe – og de, der har virkelige problemer, er i sidste ende branchen – vores opgave er at lave de bedste mulige resultater, ikke tage stilling på deres vegne."

Forskningsmidler og karriere

Hos forskerne på dyrevelfærdsområdet er det også et tema, at forskningsmulighederne er tæt koblet sammen med en finansiering fra erhvervet, en model der er politisk bestemt og hvor adgangen til uvildige forskningsmidler er begrænset. En forsker siger:

"Vi har en reel bekymring omkring vanskelighederne ved at få forskningsmidler, en bekymring som er vigtig at få belyst. Har vi adgang til at søge midler fra steder, hvor erhvervslivet ikke har indflydelse? Skal vi signalere tidligere til erhvervet, at tiderne har skifte, at der på dyrevelfærdsområdet til tider er behov for helt uvildig forskning hvor erhvervet ikke deltager? Men samtidig vil vi gerne samarbejde og søge forskningsmidler hjem på andre områder."

Det suppleres af en mellemlider, som ser det som en reel bekymring for ledelsen i forhold til at skaffe midler hjem, hvis der er øgede konflikter i forhold til erhvervet.

"Finansiering – det er reelt, at det kan bekymre institutlederen, hvis der er konflikter i forhold til erhvervet, hvor der også hele tiden er brug for samarbejde. Et eller andet sted i "butikken" forhandles der jo altid om penge."

En anden forsker/mellemlider uddyber sammenhængen mellem forskning og finansiering på dyrevelfærdsområdet:

"Samfundsmæssigt, både fra forbrugerne og politisk, er der kommet mere og mere fokus på dyrevelfærd. Derfor er erhvervet nødt til at forholde sig anderledes til det. De har større risiko for at blive mødt af love og reguleringer. Og hvis det dyrevelfærdsmæssige koster noget, går ud over indtjeningen, er det klart, der kommer en konflikt, en vis frygt for at få regler der koster noget. Det er meget naturligt – og nok grundlæggende for os alle, at ingen bryder sig om at blive pålagt regler og restriktioner – og slet ikke hvis det koster på ens indtjening. Den sammenkædning har gjort erhvervet mere følsomt."

For den enkelte forsker handler kamppladsen også om ens karrieremuligheder. De kan blive berørt, hvis der er mange konflikter og midlerne "tørre ud". Om dette siger en forsker:

"Min karriere som forsker er på spil – det der bekymrer mig mest er, hvis jeg på grund af konflikter med erhvervet ikke kan komme til at forske i bestemte emner, fordi der ikke bliver udbudt midler til de mest "hotte" emner. Det er en høj pris at betale. På en kampplads kan man jo også tabe, men det kan blive et meget personligt tab."

Armslængdeprincippet – fungerer det?

Det sidste tema som kommer frem i denne case handler om armslængdeprincippet. Et samarbejde med erhvervet er generelt lagt ind for at få del i forskningsmidler, fx inden for forskning i fødevarer og landbrug. Forskerne har i mange situationer ikke noget valg, når det handler om erhvervssamarbejde, og det er her universiteternes samarbejde med er-

hvervslivet er underlagt det såkaldte "armslængdeprincip". Centralt i dette princip er, at erhvervslivet ikke aflønner forskerne direkte, men at pengene går til universitet, som så lønner forskerne. Desuden er det et krav at samarbejdet skal ske inden for rammerne af en aftale, hvor det fx fremgår, at universitets forskere har ret til at publicere resultaterne fra forskningen. I interviewene siger en forsker, at det igen bør diskuteres, om armslængdeprincippet sikrer uvildig forskning:

"Hvor mange skal man spørge, før man skriver konklusioner til fx myndighedsberedskab? Skal man holde workshop med flere parter? Hvis man selv er navngiven afsender, er det på sin vis mest gennemskuelig, men også hårdere, hvis man efterfølgende bliver undsagt. Vi er nødt til at diskutere om armslængdeprincippet rent faktisk sikrer uvildig forskning. "

En anden forsker peger på, at det i dag er blevet skærpet, hvem der er afsendere i høringsvar til myndighederne – men det kan være vigtigt igen at diskutere, om aftalerne omkring høringsvar er tydelige nok

"Høringer, høringsudtalelser: Der er sket forbedringer i og med, at det i dag skal være klart, hvem der er afsenderen fx i forhold til svar til myndighederne. Forfatteren skal være tydelig - der skal navn på tingene. Det var ikke tilfældet tidligere, men det er det i dag. Det skal være synligt, at der er konkrete eksperter bag. Men der kan være mange detaljer omkring høringsvar man ikke lige er klar over som forsker. Fx at vi ikke må medvirke til formulering af andre organisationers høringsvar, - vi skal selv indgive høringsvar. Vi må ikke publicere sammen med myndighederne i forbindelse med myndighedsopgaver, fx sammen med ministeriet, den slags skal være gjort klart. "

Temaer og spørgsmål som rejses i casen:

- Erhvervet (svineproducenterne) arbejder i stigende grad hen imod at etablere sin egen forskning og er kritiske især i forhold til dyrevelfærdsforskning. Det er vigtigt at få fokus på, at erhvervet påvirker de politiske processer, også ved at påvirke forskernes udredningsarbejde.
- Tidligere 'alliancer' med erhvervet har ændret sig og er ikke så eksplicite i dag
- Finansiering: reel bekymring for at kunne skaffe forskningsmidler hjem. Kan der søges midler, hvor erhvervslivet ikke har indflydelse?
- Der er brug for samarbejde med erhvervet – også i forhold til at søge midler hjem
- Armslængdeprincippet - er godt, men hvordan sikres midler til forskning i 'hotteste emner' og ud af boksen ideer på dyrevelfærd?
- Formulering omkring sikring af armslængdeprincippet i tolkning og publicering kan tænkes indi samarbejdsaftaler
- Høring og godkendelse af publikationer – hvordan?
- Arbejdsgrupperne: Arbejdet i arbejdsgrupperne er blevet mere holdningspræget. Både NGO'er og erhverv udtrykker, at fronterne er trukket skarpere op i grupperne. Dog mere udpræget på området svin end på kvæg.
- Hvor tæt skal forskerne sidde på erhverv og NGO'er i disse grupper? Er det for tæt i dag?
- Forskerne skal være med i grupperne for at holde fast i fagligheden. Diskussioner af det faglige sker i arbejdsgrupperne.
- Forskerens karriere kan komme på spil på grund af konflikter med erhvervet, som medfører, at der ikke udbydes midler.

Case 3. Enighed om uenighed om GMO: Fokus på samarbejde med myndigheder og interessegrupper

Status på GMO-området i 2013 er, at gensplejsede afgrøder breder sig, men primært vokser de i en række udviklingslande med Brasilien i spidsen. Selv om gensplejsede planter breder sig over flere og flere marker i Syd- og Nordamerika, i Asien og i Afrika, holdes de omdiskuterede afgrøder stort set ude af Europa. Spanien har størstedelen af afgrøderne i Europa, en særlig type gensplejset majs. I de øvrige 26 EU-lande er der kun mikroskopiske arealer med gensplejsede afgrøder. I EU har man i de seneste år ikke godkendt nye GMO afgrøder til dyrkning. Den faglige udredning og sikkerhedsvurdering er afsluttet for et antal afgrøder. Processen er imidlertid gået i stå, fordi der i Ministerrådet hverken er et kvalificeret flertal for eller imod de genmodificerede afgrøder. Konsekvensen er, at der i EU kun er godkendt to GMO-afgrøder til dyrkning (*kilde, JP, 27. februar 2013. Svend Pedersen, specialkonsulent, NaturErhverv*). I mellemtiden er en stor del af den europæiske forskning i GMO flyttet til USA.

Globalt set har GMO-forskningen været en del af en vedvarende debat om holdninger, investeringer, etiske overvejelser og dyrkningsmetoder i mange år. I 2002 blev der i Danmark, på foranledning af myndighederne, etableret et udvalg, som blev bedt om at lave et forberedende og udredende arbejde i forhold til en kommende lov om sameksistens - altså den lovgivning som skal sikre, at økologisk og konventionelle (ikke-GMO afgrøder) bliver beskyttet mod iblanding af gensplejset materiale. Sameksistensloven blev vedtaget af Folketinget i 2004.

Arbejdsudvalgets opgave var formuleret således:

- Undertaking a scientific evaluation of the possible sources of dispersal from genetically modified crop production to conventional and organic production.
- Evaluating the extent of dispersal and the need for control measures.
- Identifying and evaluating possible control measures for ensuring co-existence of genetically modified production with conventional and organic production systems.

Den endelige rapport kan ses på <http://xwww.agrsci.dk/gmcc-03/>

Arbejdsgruppen fik sine input fra tre underudvalg, som skulle komme med hver deres bidrag og kommentere på hinandens. Forskergruppen, med bl.a. deltagere fra det daværende DJF, udarbejdede en analyse/gennemgang af den allerede eksisterende videnskabelige litteratur på området. En tværfaglig gruppe under ministeriet tog sig af de lovmæssige, juridiske analyser. Disse to gruppers udkast blev fulgt og drøftet i en tredje gruppe, bestående af forskellige "stakeholders", bl.a. Danmarks Naturfredningsforening, Økologisk Landsforening, Landbrug & Fødevarer, Dansk Industri, Forbrugerrådet, m.fl.

Selv om der er mange konflikter og store interesser på spil på GMO-området (både økonomiske, erhvervsmæssige, etiske), fremhæves arbejdsprocessen med de tre undergrupper omkring sameksistensloven af bl.a. forskerne fra det daværende DJF som "begavet", "forbilledlig" og altså alt andet end en "kamplads". Den videnskabelige sammenskrivning fra forskerne blev ikke anfægtet af hverken græsrodde, landbrug eller industri.

En NGO'er der deltog i arbejdsgruppen siger om forskernes faglige input:

"Vi var ikke uenige med det de fremlagde, og det ville også være rigtig svært, men jeg husker heller ikke, at vi følte grund til det. Der, hvor vi havde diskussioner, og hvor vi mærkede en utilfredshed med vores synspunkter, var fra industrien. De var vrede på os, for de havde et udviklingsprogram på GMO-området, og det så de blive mere eller mindre skudt i sænk undervejs i processen. De retningslinjer, som forskerne kom med, blev fulgt i den endelige lovgivning. I dag synes jeg, det var en fordel, vi var med i udvalget, for det gav os indflydelse. Alene det faktum, at loven er fra 2004, og der endnu ikke har været dyrket GMO-afgrøder i Danmark er et tegn på, at loven om sameksistens er i vores favør."

En af forskerne formulerer sin rolle sådan her:

"Mit job er at komme med konkret information. Det allervigtigste er at være konkret. (..) Det politiske system skal også respektere forskningen, vi kan ikke overrules af politikerne, fordi de er utilfredse med vores vurdering. Det politiske system skal værne og beskytte det forskningsmæssige, og der skal være en tillid, som går begge veje."

Åbenhed i processen

Åbenhed i forskningsprocesser fremhæves af forskerne i denne case som en måde at forebygge, at forskning bliver til en kampplads. I stedet skal man tænke i, hvordan man bedst kan etablere samarbejde. En forsker siger:

"Vi skal undgå at tænke i kampplads-terminologier, og det er en balance at tænke i samarbejde i stedet. Mennesker er både konkurrencemindede og mindede for samarbejde, og vi skal have fokus på begge dele. Jeg synes, det er uvigtigt at "have ret" eller "vinde". Jeg ser området her (GMO-forskningen) som en fælles forpligtigelse, hvor målet er at skabe klarhed over vigtige og komplekse områder. Det er ikke vigtigt at være den, der altid har ret. For en sådan situation findes ikke. Nogle gange har du ret, og andre gange har du ikke."

Erfaringerne fra GMO-casen tæller også, at forskerne her generelt har gode erfaringer med at inddrage folk fra det praktiske liv undervejs i de forskellige forskningsprocesser. Om det siger en af forskerne:

"Hvis vi har vores datamateriale i orden, kan ingen senere dreje vores konklusioner. Men samtidig er det generelt min erfaring, at det er vigtigt, at folk fra det praktiske liv får lov at give deres besyv med – ikke på at fortolke resultaterne, men på de præmisser man sætter op for fx forsøg. De kender praksis og kan sige, hvis vores forsøgs set-up er forskelligt fra praksis – og dermed kan vi undgå senere konflikt. Der kan tit være en bagvedliggende politisk dagsorden, men vi har aldrig oplevet at blive presset på de faglige bidrag."

Dog fremhæves det af en af forskerne i GMO-casen, at en årsag til at samarbejdsprocessen forløb forholdsvis fredeligt også har at gøre med, at det er lettere at skabe et godt samarbejdsklima i en arbejdsgruppe mellem forskere og andre interessenter, når der ikke er penge i klemme eller konkurrencemæssige hensyn,

"I arbejdet med sameksistensloven var der ikke akutte økonomiske konsekvenser på spil for industrien. Naturligvis var der langsigtede ting på spil – men det gjaldt alle europæiske lande på GMO-området, ikke kun Danmark.

Dialog og accept af nye tider

I de temaer, som kommer frem i interviews om GMO-casen, er der fokus både på åbenhed, dialog og på skiftende tider, hvor deling af viden på mange fronter hører med til at være forsker i dag. Dialog med branchen kan gøre, at man senere, når resultaterne offentliggøres, kan undgå ubehagelige overraskelser. Ubehagelige resultater tages i opløbet, hvis forskning og praksis er åbne overfor hinanden.

En forsker siger om samarbejdsprincippet generelt:

"Et eksempel, hvor der hele tiden er løbende samarbejde mellem branche og forskere omkring et politisk tungt emne, er økonomisk optimale kvælstofsmængder. Her er der kommet politiske krav om reduktion ad flere omgange. Vi forsøger at belyse fagligt, hvad der er det optimale niveau, når man arbejder med afgrøderne under optimale forhold. Vi drøfter betydningen af reduktion med branchen. Vi er vant til en tæt dialog med branchen, som sender konsulenter for at se på vores forsøg – og vores resultater bruges i rådgivningen af landmanden."

En anden forsker pointerer, at man som forskere skal lære at acceptere, at vi i dag står i en ny situation, hvor der rejses langt flere kritiske spørgsmål til, hvad vi laver. Åbenhed og forståelse af, at man er nødt til at dele viden på mange fronter, er vigtig.

"Vi står i en helt ny fase i videnskabens historie. Vi har ikke længere en uendelig horisont i forhold til ressourcer, som vi bare kan udnytte, som vi vil. I en verden, hvor der er begrænsninger på ressourcerne, kan vi ikke bare fortsætte som før, og det er den erkendelse, der præger videnskaben i dag. Der er færre penge, og det gør, at der kommer flere konflikter. Forskere ønskede tidligere bare at blive ladet i fred – det tager energi med alle disse indblandinger udefra. Men det kræves af dig som forsker i dag, at du både kan håndtere erhvervet, industrien, almindelige mennesker og lovgiverne, som alle rejser spørgsmål. Har det du forsker i relevans? Det handler ikke bare om, at du gør det godt, det er nærmest en selvfølge. Hvor folk før så op til videnskaben, bliver du i dag mødt af en masse tvivl. Hvorfor lige din forskning? Hvad nytte er det til? Industrier, som før ikke var interesserede i forskning, er nu mere aggressive – og konkurrencen mellem forskerne er hårdere, fordi midlerne er færre. Den værste strategi er at ville holde på hemmelighederne – udviklingen går mod større og større åbenhed omkring forskningen"

Kritik af anti-forskningsholdning

Fra NGO-side er der fokus på, at der de senere år er opstået, hvad man her kalder en anti-forskningsholdning fra nogle sider i landbruget. Det er med til, at NGO'erne føler sig kaldet til at støtte op om den etablerede forskning. Citat fra NGO'er

"De senere år er der opstået frit løb for en nærmest anti-akademisk, anti-forskningsholdning fra nogle sider i landbruget. De bringer egne holdninger og "kendsgerninger" på banen og lukker hvad som helst ud som en sandhed. Derfor er vi som NGO'ere blevet meget mere opmærksomme på at støtte op om den etablerede forskning, fx i hele diskussionen om kvælstofforurening. Her er der rigtig meget populisme og total uvidenskabelighed på spil fra branchen – derfor understøtter vi i høj grad den forskning, der kommer på området fra universiteterne."

NGO'erne sonderer også mellem, hvad de beskriver som en mere "fortolkende" type forskning, som man må udvise større skepsis overfor. Det centrale for NGO'erne er, at vise interesse for hvilke typer spørgsmål det er, forskerne stiller:

"Nogle typer forskning, fx den der har med økonomiske beregninger at gøre, er vi mere skeptiske overfor, fordi den er mere fortolkende. Vi synes ofte, at de stiller den forkerte type spørgsmål, meget vægtede på, at "det er synd for landbruget", og landbruget skal bare til enhver tid hjælpes. I den form for videnskab er der meget rum for fortolkning, ikke så meget plads til "sund fornuft" som i de naturvidenskabelige grene. Derfor er det vigtigt, at vi interesserer os for, hvad det er for typer spørgsmål forskerne stiller. Går det alene ud på at fremstille landbrugserhvervet i et bestemt lys, så er det klart, vi bliver mere kritiske, og derfor har det stor betydning for os at følge tæt, hvad der fx foregår i Landbrugskommissionens arbejde eller i andre følgegrupper, som har med landbruget at gøre."

Temaer og spørgsmål som rejses i casen:

- Åbenhed i forskningsprocesser er afgørende for at forebygge, at forskning bliver til en kampplads. I stedet skal man tænke i, hvordan man bedst kan etablere samarbejde.
- Gode erfaringer med at inddrage folk fra det praktiske liv undervejs i de forskellige forskningsprocesser. Løbende dialog med branchen kan forebygge senere konfrontationer.
- Lettere at skabe et godt samarbejds-klima i en arbejdsgruppe mellem forskere og andre interessenter, når der ikke er penge i klemme eller konkurrencemæssige hensyn.
- Den værste strategi som forsker, er at ville holde på hemmelighederne - udviklingen går mod større og større åbenhed omkring forskningen.
- Forskerens rolle: Det allervigtigste er at være konkret. Det politiske system skal respektere forskningen. Det politiske system skal værne og beskytte det forskningsmæssige, og der skal være en tillid, som går begge veje.
- Fra NGO-side udtrykkes skepsis overfor, hvad man oplever som en tid med "anti-akademisk-, "anti-forsknings"-holdninger fra landbrugets side. NGO'erne ønsker at støtte op om den etablerede forskning.

Input fra workshop

Diskussionen om de tre cases og deres forskellige problemstillinger blev lagt i hænderne på deltagerne i en workshop, som DCA indbød til fredag den 15. marts 2013 hos AU i Foulum.

Workshoppens målgruppe var forskere (inkl. Ph.d.-studerende) ved AU/DCA, som beskæftiger sig med emner, der indebærer potentielle konflikter med interesseorganisationer, erhvervsorganisationer, virksomheder, ministerier, m.fl.

Se bilag med program for workshoppen bagest i denne rapport.

De tre cases blev præsenteret i plenum. Tre involverede forskere kommenterede hver især på de tre cases.

Efterfølgende blev tre grupper, bedt om at diskutere følgende temaer:

A. Samarbejde og konkurrence

- På kontroversielle områder er der eksempler på, at erhvervsorganisationer og NGO'ere bliver mere og mere kritiske overfor forskningen og den forskningsbaserede myndighedsrådgivning. Bl.a. er der eksempler på, at organisationer/virksomheder producerer eller "køber" forskning, der kan danne modvægt til fx AU/DCAs forskningsbaserede rådgivning. Hvordan håndteres dette?
- På kontroversielle områder er der eksempler på henholdsvis succesfuldt og problemfyldt samarbejde med interesseorganisationer. Hvilke faktorer medvirker til et godt samarbejde, og hvad giver problemer?
- Hvordan foregår det ideelle samarbejde mellem forskere og interesseorganisationer på kontroversielle områder?
- Forskellige modeller for arbejdsgrupper og samarbejde – skaber nogle modeller samarbejde, mens andre skaber konflikter?
- Konkurrence mellem forskerne – og universiteter, hvordan forholder vi os til det?

B. Armslængde til erhvervsorganisationer, virksomheder og NGO'er

- Armslængdeprincippet er veldefineret i forhold til myndighedsrådgivningen, men hvad indebærer det i forhold til erhvervsamarbejde og samarbejde med NGO'er?
- Finansieringen af forskningen – hvordan skabes der reel synlighed – også for eksterne interessenter?
- Samarbejdsaftaler med myndigheder/erhverv, er de til at gennemskue? Er de synlige nok?
- Hvordan håndterer (og forklarer) man dobbeltrollen, som både myndighedsrådgiver og erhvervsfinansieret forsker?
- Hvordan håndteres interesseorganisationernes (legitime) interessevaretagelse i forbindelse med myndighedsrådgivning?
- Hvordan inddrages ikke-forskningsbaserede erfaringer og viden fra praksis i udredninger m.m. på kontroversielle områder? Er der brug for nye værktøjer - fx en udvikling af vidensynteseredskabet?

- Er det ønskeligt, at forskere deltager i arbejdsgrupper, hvor der er politisk pres fra forskellige interessenter – hvordan kan det håndteres?
- Hvordan håndterer mellemlederne deres dobbelte position for (loyalitet både i forhold til forskere og i forhold til at skaffe penge hjem til gruppen/instituttet)

C. Aktindsigt og åbenhed

- D. Journalister og NGO'er beder i stigende omfang om aktindsigt. Hvordan håndterer man som forsker krav om aktindsigt?
- E. Hvordan forebygger man eller forbereder sig på krav om aktindsigt? Er åbenhed et redskab, som kan bidrage til at løse problemerne med mistænkeliggørelse af forskningen? I givet fald, hvordan praktiseres åbenheden?
- F. Hvordan skal universitetet (DCA) håndtere aktindsigtssager? Hvordan skal universitetet støtte forskerne i aktindsigtssager? Hvilken ekspertise kræves?
- G. Bruger forskere deres ytringsfrihed - skal de blande sig mere?
- H. Stopper systemet forskerne - med træghed og langsommelighed - når det handler om at melde hurtigt ud? Hvordan kan systemets træghed håndteres?
- I. Hvad vil forskerne med pressen – tør de selv melde ud? Er vi tilgængelige?
- J. Opbakning – loyalitet fra ledelsen på AU og handlemuligheder for institutleder og DCA – hvad er forskernes ønsker?
- K. Hvordan håndteres forpligtigelsen til både at være myndighedsrådgiver og erhvervsforsker – og blande sig i den offentlige debat på ens eget ekspertisefelt?

Resultatet af diskussionerne blev af grupperne præsenteret i plenum efterfølgende. Her præsenterer vi en opsamling af de pointer, som kom fra hver af grupperne. Opsamlingen har været sendt ud til deltagerne, så de havde mulighed for at kommentere den.

Emner/spørgsmål som knytter sig til tema A, Samarbejde og konkurrence

Myndighedsbetjening 1

Der er behov for dialog med de opdragsgivende myndigheder om formulering af opgaverne.

Myndighedsbetjening 2

Der er behov for at afdække, hvordan fagligheden kan vægtes højere? Kan rapporterne i højere grad knyttes til en review-procedure? Højere videnskabeligt niveau, hvordan arbejder vi med det?

Myndighedsbetjening 3

Det skal undersøges, om der er behov for kurser i myndighedsbetjening.

Finansiering

Der er behov for åbenhed omkring samarbejdsaftaler og finansiering. Det skal afdækkes, hvordan dette kan praktiseres.

Arbejdsgrupper

Der kan udarbejdes en beskrivelse af flere modeller, som viser forskellige måder, hvorpå man kan deltage/etablere arbejdsgrupper.

Afklaring af præmisser i forhold til arbejdsgrupper

Det er vigtigt at afklare grundlaget for arbejdsgruppen. Fx hvordan afleveres resultaterne?

Vidensudveksling

Der er behov for planlægning i forhold til, hvordan resultaterne fra myndighedsbetjening indgår i vidensudveksling med relevante organisationer.

Medietræning

Der er behov for træning i og fokus på håndtering af medierne. Behov for at blive klædt på til at håndtere dobbeltrollen som erhvervsforsker og uafhængig forsker.

DCA's støttefunktioner

Der er behov for at afdække, hvad DCA skal tilbyde i form af støtte til forskning på kontroversielle områder, fx i forhold til kommunikation, krisehåndtering ect.

Kendskab til politiske systemer

Behov for at klargøre, forud for bestemte opgaver, hvordan det politiske landskab ser ud.

Finansiering af forskning

Behov for at gøre politikerne klart, at der skal være tilstrækkelige (offentlige/uafhængige) midler til forskning på kontroversielle områder.

Konkurrence

Konkurrence er ikke i sig selv noget problem. I en global verden søger alle viden fra forskellige kilder. Vi skal kunne stå på mål i forhold til, hvad vi selv laver, stå inde for kvalitet og faglighed.

Emner/spørgsmål, som knytter sig til Tema B, Armslængde til erhvervsorganisationer, virksomheder og NGO'er.

Armslængdeprincippet

Armslængdeprincippet er veldefineret i forhold til myndighedsrådgivningen, men der er behov for at definere det i forhold til erhvervssamarbejde og samarbejde med NGO'er – og ikke mindst at informere om, hvad princippet indebærer.

Gennemsigtighed

Der er et meget stort behov for at gøre aftaler om samarbejde og finansiering mere gennemsigtige for offentligheden. Alle aftaler skal principielt kunne findes på AU's hjemmeside, og i den forbindelse er der behov for at etablere et websystem, som gør det enkelt og nemt at få alle projekter på nettet.

Eventuelle "forretningshemmeligheder" skal kunne håndteres i tillæg til aftalerne, således at selve aftalerne er synlige.

Håndtering af dobbeltroller

Forskere ved de tidligere sektorforskningsinstitutioner skal sideløbende kunne håndtere både myndighedsrådgivning og erhvervssamarbejde; og der er behov for guidelines omkring dette. Der skal endvidere være bedre muligheder for at definere (afgrænse?) samarbejdssituationer således at man ikke kommer i habilitetsproblemer (man skal have mulighed for at sige nej). Samtidig kan der være behov for at beskrive udbyttet af, at man som forsker har forskning, der retter sig mod både erhverv og samfund.

Håndtering af interessevaretagelse

På kontroversielle områder er der behov for at overveje, hvorledes forskellige organisationers (legitime) interessevaretagelse håndteres i forbindelse med forskning og myndighedsrådgivning (fx ved udredninger). En udvikling af videnssyneseredsindet kan være en mulighed.

Deltagelse i arbejdsgrupper

Der er fordele og ulemper ved deltagelse i arbejdsgrupper, men forskernes deltagelse er ofte en forudsætning for et afbalanceret arbejde. Der kan være behov for at opstilling af nogle principper for deltagelse, som giver bedre beskyttelse af forskere, som deltager i arbejdsgrupper på kontroversielle områder.

Udvikling af økonomiske kompetencer

Der er behov for udvikling af (sektor)økonomiske kompetencer ved AU, som giver et bedre grundlag for analyser og samfundsmæssige helhedsbetragtninger – og dermed en afvejning af påstande fra interesseorganisationerne.

Lokal ledelse

Der kan være behov for en diskussion og en tydeliggørelse af, hvorledes man som (mellem)leder håndterer loyaliteten til forskere og samarbejdet med de erhvervsorganisationer/fonde, som den pågældende forsker kan være kommet på kant med.

Emner/spørgsmål, som knytter sig til Tema C, aktindsigt og åbenhed

Håndtering af aktindsigt

Der er behov for en afklaring af, hvilken "dør" henvendelser om aktindsigt skal ind ad. Er der en klar vej i systemet – og hvis ikke, kan vi så få skabt en sådan vej? Hvor er den juridiske bistand, som forskerne skal trække på?

Der bør være retningslinjer, som udmøntes på DCA's intranetside i form af en vejledning i, hvordan forskerne forholder sig i sager om aktindsigt – en kagebog over "den gode aktindsigt".

Håndtering af og viden om AU-mails

Der er behov for en afklaring og tydeliggørelse af regler på dette område. Hvad skal altid gemmes, arkiveres? Hvad kan slettes?

Ønske om mere åbenhed omkring bevillinger og kontrakter

Der er behov for og et ønske om, at finansiering af forskningen kan ses på nettet sammen med korte projektbeskrivelser.

Der ønskes klarere retningslinjer for, hvordan kontrakter i forhold til spørgsmål om aktindsigt og åbenhed formuleres, og hvordan sikrer man sig metodefrihed?

Ytringsfrihed

Forskerne kan og bør blande sig mere i den offentlige debat end de gør – og der er i stigende grad en forventning om, at de gør det. Det er vigtigt at bruge kollegaer/ledelse/kommunikationsafdeling til sparring og råd, men ingen skal eller behøver at "spørge om lov", inden de melder ud. Opfordring til at forskerne skriver flere kronikker.

Behov for klarhed over, hvilke referencer om ytringsfrihed der allerede nu findes på AU's hjemmeside.

Behov for en afklaring af AU-ledelsens rolle, i forhold til forskernes ytringsfrihed. Hvordan er AU-ledelsens rolle når en forsker er involveret i kontroversielle emner.

Pressen

Vi vil gerne pressen, men der er behov for løbende opdateringskurser og indsigt i pressens virkemidler (fx vinkling) samt pressehåndtering.

Dilemmaet

Der er behov for viden og information om, hvordan man håndterer både rollen som myndighedsrådgiver og erhvervsforsker – og hvornår blander man sig i den offentlige debat? Kan være et spørgsmål om timing.

Finansiering/Erhvervsstøtte /protest

Ledelsen bør bakke forskerne op i at råbe "*vagt i gevær*" i forhold til, at en større og større del af forskningen skal være erhvervsstøttet – en trussel mod den frie forskning, når frie forskningsmidler mangler.

Input fra workshop

Ved at gennemgå svarene fra de tre grupper, har vi indkredset fælles temaer, som efterfølgende skal bruges i det videre arbejde og i første omgang omsættes til anbefalinger. I arbejdet med at indkredse temaer er det ikke alle kommentarer fra arbejdsgrupperne, der er medtaget. Der er sket en udvælgelse i forhold til, hvad der fremstår som de temaer, som mange var optaget af i alle tre grupper. Fokus i udvælgelsen af temaerne er på hvilke områder, der skal arbejdes med fremover for at klæde forskerne bedre på til at håndtere/bearbejde de konflikter, som er nævnt i casene som centrale i forhold til "forskning som kampplads".

1. Gennemsigtighed og øget behov for åbenhed

I alle tre grupper er det et gennemgående tema, at der efterlyses større synlighed/gennemsigtighed på flere forskellige områder. I gruppe A omtales det fx som behov for åbenhed omkring samarbejdsaftaler og finansiering. I gruppe B tales der fx om et behov for at gøre aftaler om samarbejde og finansiering mere gennemsigtige for offentligheden, samt at alle aftaler principielt skal kunne findes på AU's hjemmeside. I gruppe C fokuseres der på mere synlighed omkring akt-indsigt – hvilken dør skal henvendelser af akt-indsigt ind af? Gruppen efterlyser også retningslinjer om aktindsigt på DCA's intranetside og tydeliggørelse af regler på mail-området. Denne gruppe efterlyser også mere åbenhed omkring bevillinger og kontrakter.

På området ytringsfrihed ønskes der klarhed over, hvilke referencer om ytringsfrihed, der allerede nu findes på AU's hjemmeside.

2. Øget viden/uddannelses tilbud til forskere samt klarere definitioner

De tre grupper kommer også hver især ind på behov for øget viden til forskerne på specifikke områder. Noget af dette behov for uddannelse vil kræve, at der først sker en afklaring af forskellige definitioner og retningslinjer.

Gruppe A peger på, at det bør undersøges, om der kan oprettes kurser i myndighedsbetjening.

I samme gruppe (samt også i gruppe B) peges der på, at der bør laves en beskrivelse af flere modeller, som viser, hvordan man kan deltage i eller etablere arbejdsgrupper, og der efterlyses en afklaring af grundlaget for arbejdsgrupperne fx i forhold til, hvordan resultaterne afleveres. Opstilling af principper for deltagelse i arbejdsgrupper kan give en beskyttelse af forskerne på kontroversielle områder. Det pointeres, at der er både fordele og ulemper for forskerne i at deltage i arbejdsgrupper, men forskernes deltagelse er ofte en forudsætning for, at der afleveres et afbalanceret arbejde.

Gruppe B er desuden inde på, at der er behov for afklaring af, hvordan man håndterer *dobbeltroller*, fordi forskere ved de tidligere sektorforskningsinstitutioner sideløbende bår

de skal kunne håndtere myndighedsrådgivning og erhvervssamarbejde. Her mener gruppe, at der er behov for guidelines.

Bedre viden om armslængdeprincippet nævnes som et behov (i gruppe B), hvor det pointeres, at princippet er veldefineret i forhold til myndighedsrådgivning, men der er behov for at definere det i forhold til erhvervssamarbejde.

Endelig efterlyses der mere viden om og udvikling af (sektor)økonomiske kompetencer ved AU, som kan give et bedre grundlag for analyser og samfundsmæssige helhedsbetragtninger – og dermed en afvejning af påstande fra interesseorganisationer. Sammen med dette ønske hører et behov for at klargøre, forud for bestemte opgaver, hvordan det politiske landskab ser ud.

Til feltet øget viden for at kunne håndtere 'kamppladsen' hører også ønsket om medietræning og løbende opdateringskurser/indsigt i pressens virkemidler samt pressehåndtering. Det pointeres, at der er behov for netop viden om, hvordan man blander sig i den offentlige debat, når man har rollen som både myndighedsrådgiver og erhvervsforsker. Det understreges i gruppe C, at forskerne kan og bør blande sig mere i den offentlige debat, end de gør, og der er stigende forventning om, at de gør det. Her opfordres til sparring med ledelse og kolleger/kommunikationsafdeling, men det pointeres også, at ingen skal "spørge om lov", inden man melder ud.

Desuden ønskes der en afdækning af, hvad DCA kan tilbyde i form af støtte til forskning på kontrolversielle områder, fx i forhold til kommunikation, krisehåndtering, ect.

3. Afklaring omkring eksterne samarbejdspartneres rolle

Nogle af temaerne fra grupperne kræver inddragelse af eksterne samarbejdspartnere i forhold til arbejdet med at håndtere/forebygge risikoen for nye kamppladser. Fx nævnes det i gruppe A, at der er behov for dialog med de opdragsgivende myndigheder om formulering af opgaverne. Desuden var der fokus på, hvordan man bedst kan samarbejde med eksterne interessenter, og hvordan sådan et samarbejde kan styrkes.

4. Ledelsens rolle

Det sidste tema, som vi her henter ud af gruppe-diskussionen, handler om ledelsens rolle. Der kan være behov for en diskussion og en tydeliggørelse af, hvorledes man som (mellem)leder håndterer loyaliteten til forskere og samarbejdet med de erhvervsorganisationer/fonde, som den pågældende forsker kan være kommet på kant med. Desuden blev det pointeret, at ledelsen bør bakke forskerne op i at råbe "vagt i gevær" i forhold til at en større og større del af forskningen skal være erhvervsstøttet – en trussel mod den frie forskning, når frie forskningsmidler mangler.

Anbefalinger og forslag

I det følgende er der en række anbefalinger og forslag, som er udarbejdet på baggrund af diskussionerne på workshoppen den 15. marts samt den efterfølgende udvælgelse af fælles overordnede temaer. Der er tale om en bruttoliste, som DCA vil arbejde videre med, dels internt på Aarhus Universitet, dels eksternt i forhold til henholdsvis Fødevareministeriet og eksterne samarbejdspartnere. Anbefalingerne er her samlet under fire forskellige overskrifter. De er ikke prioriterede.

Anbefalinger, der gælder øget behov for åbenhed og gennemsigtighed:

Armslængdeprincippet

Der er behov for at udarbejde et armslængdeprincip for samarbejde med virksomheder og organisationer.

Begrundelse: Armslængdeprincippet er veldefineret i forhold til myndighedsrådgivningen, men der er behov for at definere princippet i forhold til erhvervsamarbejde og samarbejde med NGO'er – og ikke mindst at informere om, hvad princippet indebærer.

Åbenhed og gennemsigtighed om finansiering og projektbeskrivelser

Projektbeskrivelser og aftaler om finansiering m.m. offentliggøres på DCA's hjemmeside

Begrundelse: For at undgå mytedannelse og mistænkeliggørelse er der behov for at aftaler om samarbejde og finansiering er tilgængelige for offentligheden. Åbenheden vil bl.a. medvirke til at overflødigøre et stigende antal forespørgsler om aktindsigt.

Offentligheden – herunder politikere, virksomheder og interesseorganisationer - har et berettiget krav på at vide hvilken forskning AU gennemfører inden for deres interesseområde. I den forbindelse er der behov for at etablere et websystem, som gør det enkelt og nemt at vise alle forskningsprojekter på nettet.

Aktindsigt

Der udarbejdes en AU-vejledning om aktindsigt i forbindelse med forskningsbaseret myndighedsbetjening.

Begrundelse: Der er stor usikkerhed og dermed et stort behov for en afklaring og tydeliggørelse af reglerne på området. Hvad skal altid arkiveres? Hvad kan slettes? Hvilke forpligtelser har man, og hvor kan man eventuelt få juridiske bistand?

Der efterspørges retningslinjer, som udmøntes på DCA's intranetside i form af en vejledning i, hvordan forskerne forholder sig i sager om aktindsigt – en kogebog over "den gode aktindsigt".

Pressehåndtering, ytringsfrihed og -pligt

Der udarbejdes medievejledning og udbydes et medietræningskursus med udgangspunkt i myndighedsopgaverne.

Begrundelse: Forskerne kan og bør blande sig mere i den offentlige debat – og der er i stigende grad en forventning om, at de gør det. Det er vigtigt at bruge kollegaer/ledelse/DCA til sparring og råd, men ingen skal eller behøver at spørge om lov, inden de melder ud.

Medietræningen skal bl.a. give mulighed for at håndtere tripelrollen som erhvervsforsker, myndighedsrådgiver og uafhængig universitetsforsker.

Anbefalinger, der gælder øget viden eller direkte uddannelses tilbud til forskere samt klarere definitioner/retningslinjer på udpegede områder

Uddannelse til myndighedsrådgivning

Der udarbejdes guidelines og et kursus "Klædt på til myndighedsrådgivning" for forskere ved DCA.

Begrundelse: Specielt for yngre medarbejdere kan det være en udfordring at udarbejde myndighedssvar m.m. på kontroversielle områder. En anden udfordring er, at man som forsker sideløbende skal kunne håndtere både myndighedsrådgivning og erhvervssamarbejde. Et kursus vil kunne give indblik i retningslinjer m.m. samt en forståelse af, hvorledes man samarbejder med interesseorganisationer m.fl. uden at komme i habilitetsproblemer.

Udvikling af økonomiske kompetencer

AU/DCA styrker sine økonomiske kompetencer inden for jordbrug, fødevarer og miljø.

Begrundelse: Der er behov for udvikling af (sektor)økonomiske kompetencer ved AU, som giver et bedre grundlag for analyser og samfundsmæssige helhedsbetragtninger – og dermed en afvejning af påstande fra interesseorganisationerne.

Deltagelse i arbejdsgrupper og udvalg

Der udarbejdes principper for forskeres deltagelse i arbejdsgrupper og udvalg.

Begrundelse: Der er stor forskel i forskernes holdninger til deltagelse i arbejdsgrupper og udvalg; nogle gange opfattes deltagelse som en (uønsket) forpligtelse, andre gange som en faglig mulighed.

Det er givet, at forskernes deltagelse ofte er en forudsætning for et afbalanceret arbejde, men der hersker uklarhed om hvilke forpligtelser og kompetencer, man har som (udpeget) deltager i udvalg og arbejdsgrupper. Der er i den forbindelse behov for opstilling af nogle principper, som giver bedre beskyttelse af forskere, som deltager i arbejdsgrupper på kontroversielle områder.

Meritering og granskning

Der er behov for at udarbejde retningslinjer for, hvorledes udredninger og andre myndighedsopgaver kan indgå i den enkelte forskers videnskabelige publikationsportefølje.

Begrundelse: Der er et udbredt ønske om at styrke myndighedsrådgivningens faglige værdi gennem en reviewprocedurer og mulighed for videnskabelig publicering.

Vidensudveksling

Der er behov for at udvikle 'best practise' for, hvordan resultater fra myndighedsbetjening indgår i vidensudveksling og erhvervsudvikling.

Begrundelse: I kontrakten med FVM er det bl.a. angivet, at den forskningsbaserede myndighedsbetjening skal bidrage til erhvervsudvikling m.m. Der er behov for en udvikling af kommunikationsmetoder på området.

DCA's støttefunktioner

DCA udarbejder en oversigt over, hvad DCA tilbyder i form af støtte til forskning/rådgivning på kontroversielle områder, fx i forhold til kommunikation, krisehåndtering etc.

Begrundelse: Der er stor usikkerhed om og ukendskab til hvilke ydelser, DCA kan tilbyde på området.

Anbefalinger, der gælder samarbejde med interessenter og opdragsgivere

Samarbejde og inddragelse af interessenter

Der udvikles forslag til 'best practise' for samarbejde og brugerinddragelse på kontroversielle områder.

Begrundelse: På kontroversielle områder, fx i forbindelse med anvendelse af GMO, har det vist sig, at der gennem en velplanlagt vidensyntese-proces er mulighed for at skabe en faglig konsensus mellem forskellige interessenter. Tilsvarende er der eksempler på, at udredninger m.m. er blevet offentligt kritiseret af interesseorganisationer, som ikke har haft mulighed for at give deres forslag til udredningsarbejdet.

Der er med andre ord behov for at overveje, hvorledes forskellige organisationers (legitime) interessevaretagelse håndteres i forbindelse med forskning og myndighedsrådgivning (fx ved udredninger). En udvikling af vidensynteseredskabet kunne være en mulighed.

Relationer til opdragsgiveren

Der skal arbejdes for en bedre dialog med de opdragsgivende myndigheder om formulering og gennemførelse af større opgaver.

Begrundelse: Via en bedre dialog er der ofte mulighed for en mere præcis besvarelse og en bedre tilrettelæggelse af processen; herunder inddragelse af eventuelle samarbejdspartnere m.v. (politiske landskab).

Anbefalinger, der gælder ledelsens rolle i forhold til forebyggelse af 'kamppladser'

Lokal-ledelse

Ledelsesansvar i forhold til myndighedsrådgivning klargøres og styrkes.

Begrundelse: Der er behov for en tydeliggørelse af, hvordan man som (mellem)leder håndterer loyaliteten til forskere og samarbejdet med de erhvervsorganisationer/fonde, som den pågældende forsker kan være kommet på kant med.

AU-ledelse

Der er behov for viden og information om, hvordan man håndterer både rollen som myndighedsrådgiver og erhvervsforsker – og hvornår blander man sig i den offentlige debat? I den forbindelse er der behov for en afklaring af AU-ledelsens rolle i forhold til forskernes ytringsfrihed. Hvordan er AU-ledelsens rolle, når en forsker er involveret i kontroversielle emner?

DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug er den faglige indgang til jordbrugs- og fødevareforskningen ved Aarhus Universitet (AU). Centrets hovedopgaver er videnudveksling, rådgivning og interaktion med myndigheder, organisationer og erhvervsvirksomheder.

Centret koordinerer videnudveksling og rådgivning ved de institutter, som har fødevarer og jordbrug, som hovedområde eller et meget betydende delområde:

Institut for Husdyrvidenskab
Institut for Fødevarer
Institut for Agroøkologi
Institut for Ingeniørvidenskab
Institut for Molekylærbiologi og Genetik

Herudover har DCA mulighed for at inddrage andre enheder ved AU, som har forskning af relevans for fagområdet.

RESUME

Hvordan forebygger og håndterer vi konflikter med samarbejdspartnere og interesseorganisationer, som har specifikke interesser i den forskningsbaserede myndighedsrådgivning? I denne interne rapport fra DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug er tre aktuelle cases anvendt til at skabe diskussion om, hvordan man som forsker skal håndtere forskellige organisationers interessevaretagelse.

På baggrund af diskussionen er der udarbejdet anbefalinger, som dels skal medvirke til gennemsigtighed og åbenhed på området, dels skal medvirke til at sikre forskningens (og forskerens) integritet i forhold til interesseorganisationerne.